

CENTRALIZĒTĀ EKŠAMENA VĒSTURĒ ARGUMENTĒTĀS ESEJAS VĒRTĒŠANA

Metodiskais materiāls

Atbildīgā par izdevumu Vita Jaunuzola

ISEC redakcija

Satura rādītājs

Ievads	3
Centralizētā eksāmena vēsturē 3. daļas (argumentētās esejas) vērtēšanas kritēriji.....	4
Argumentēto eseju tematu vispārīgs raksturojums	7
Skolēnu darbu piemēri un to vērtējums.....	12
Centralizētā eksāmena vēsturē eseju tematu apkopojums.....	19

Ievads

Metodiskais materiāls paredzēts centralizētā eksāmena vēsturē trešās daļas vērtēšanas procesā iesaistītajiem vēstures speciālistiem, vēstures skolotājiem un vidusskolēniem, lai veiktu pašvērtēšanu un gatavotos vēstures eksāmenam.

Argumentētās esejas veida uzdevumi palīdz īstenot vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta “Vēsture” standartā izvirzītos uzdevumus: veicināt skolēnu spējas pastāvīgi un argumentēti skaidrot vēstures norises; attīstīt skolēnu spējas pašiem meklēt un lietot zināšanas par attiecībām starp pagātņi un tagadni; veidot izpratni par vēsturiskā procesa norisi visās cilvēces dzīves jomās; veidot priekšstatus par iespējamām pagātnes, tagadnes un nākotnes sabiedrības attīstības alternatīvām.

Metodiskā materiāla pirmajā daļā ir argumentētās esejas vērtēšanas kritēriji un to skaidrojums. Lai skolēns varētu uzrakstīt labu argumentēto eseju, viņam ir jābūt izpratnei par vērtēšanas kritērijiem. Tas ir būtisks faktors arī skolotājam, lai varētu objektīvi novērtēt skolēna darbu. Skolotājs drīkst uzdot skolēnam uzdevumu, ja ir pārliecinājies, ka skolēns izprot vērtēšanas kritērijus.

Otrajā daļā ir argumentēto eseju tematu vispārīgs raksturojums, minot faktus, jēdzienus un problēmas, par kurām būtu jāraksta. Argumentēto eseju skaidrojumā izmantoti 2008. un 2007. gada centralizētā eksāmena vēsturē temati.

Lai izprastu vērtēšanas kritēriju praktisko izmantošanu, trešajā daļā ir piedāvāti vairāki dažādu līmeņu skolēnu eksāmenu darbu paraugi un to vērtējums. Skolēnu darbu piemēros saglabāts oriģinālais teksts, tai skaitā pareizrakstības un stila kļūdas.

Ceturtajā daļā var iepazīties ar centralizētā eksāmena vēsturē argumentēto eseju tematiem, sākot ar 2000. gadu. Argumentēto eseju temati tiek veidoti tā, lai būtu gan pasaules vēstures, gan Latvijas vēstures temati dažādos laika periodos. Skolēnam ir jāizvēlas viens no tematiem.

Šajā mācību gadā skolēniem tiks piedāvāti četri temati par konkrētām vēstures problēmām dažādos vēstures periodos.

Pateicos par radošu sadarbību materiāla veidošanā Aijai Gudzukai un Aijai Kļaviņai.

Vita Jaunozola,
Izglītības satura un eksaminācijas centra
sociālo zinību pārbaudes darbu speciāliste

Rīgā, 2009. gada martā

Centralizētā eksāmena vēsturē 3. daļas (argumentētās esejas) vērtēšanas kritēriji

Argumentētā esēja ir rakstveida darbs, kurā sistemātiski un argumentēti pamatots savs viedoklis par izvēlēto tematu. Eseja ir arī izvēlētās tēzes pierādījums. Argumentētās esejas mērķis ir izteikt viedokli par izvēlēto tematu un pilnveidot domāšanas prasmi. (*Lietišķie raksti pamatskolā*. Rīga: ISEC, 2001., 14.–15. lpp.) Skolēni ar esejas uzdevumiem sastopas literatūrā, rakstot literārās esejas, kā arī citos mācību priekšmetos. Jāatceras, ka vēstures mācīšanās procesā skolēns apgūst argumentētās esejas prasmes. Argumentētā esēja vēsturē ir “īss analītisks pārskats vai izskaidrojošs interpretējošs pētījums par kādu vēsturisku tēmu vai problēmu” (Kļaviņa, A., Gudzuka, A. *Eseja vai pārsprindums?* // Skolotājs. – 2000. – Nr. 2.).

Argumentētās esejas vērtēšanā izmanto četrus kritērijus: saturs, teorija, fakti, jēdzieni. Katrā no šiem kritērijiem maksimāli iespējams iegūt 3 punktus.

Saturs (darba struktūra, izklāsta secīgums)

Satura vērtēšanā nozīmīga ir darba struktūras izvērtēšana. Argumentētā esēja sastāv no trīs daļām: ievada, iztīrījuma un nobeiguma. Katrā daļā skolēnam nepieciešams īstenot konkrētas prasības.

Ievadā, pamatojoties uz tematā iekļautajām problēmām, skolēns izvirza hipotēzi vai formulē galvenos jautājumus un argumentu darbības jomu un secību. Tas ir īss konkrēti noformulēts apgalvojums.

Iztīrījumā (galvenajā daļā) skolēns loģiski attīsta galvenās idejas, izvirza savus argumentus (vispārīgus patiesus apgalvojumus, spriedumus, kas apliecina skolēna izvirzīto hipotēzi) un pierāda katru argumentu, izmantojot tematam būtiskus faktus un jēdzienus. Parasti izmanto trīs argumentus un to pierādījumus.

Nobeigumā skolēns uzraksta kopsavilkumu un izdara secinājumus, kas ir atbilstoši tekstam. Skolēnam jādod atbilde par temata problēmu un ievadā izvirzīto hipotēzi.

Jāatceras, ka argumentētās esejas apjoms ir viena A4 (aptuveni 200 vārdi). Skolēnam katra esejas daļa (ievads, iztīrījums, nobeigums) jāsāk jaunā rindkopā. Daļu proporcijām attiecīgi vajadzētu būt šādām: 1/5, 3/5, 1/5.

Darba rakstīšanā jāievēro pareizrakstības (ortogrāfijas, interpunkcijas) un stila prasības.

Punkti	Vērtēšanas kritēriji
0	Teksts ir pārāk īss (līdz 1/3 no noteiktā apjoma). Saturs neatbilst tematam. Pareizrakstības kļūdas neļauj uztvert saturu.
1	Saturs izklāstīts haotiski, viedoklis nav pamatots. Daudz pareizrakstības kļūdu, taču teksta jēga ir nojaušama. Teksts ir pārāk vispārīgs un nekonkrēts. Ir pārkāpti tolerances principi.
2	Saturs izklāstīts secīgi, taču atsevišķas daļas izstrādātas pavirši, ievada daļa neprecīza, secinājumi ir vispārīgi, nekonkrēti. Ievēroti pareizrakstības likumi, taču ir dažas neuzmanības vai pārrakstīšanās kļūdas.
3	Saturs strukturēts: tekstam ir ievads, iztīrījums un secinājumi. Secinājumi saistīti ar tekstu. Ievērotas pareizrakstības normas.

Teorija (vēstures procesa cēloņsakarības, kopsakarības)

Darbā skolēns parāda savas analīzes un sintēzes prasmes, izpratni par vēstures procesu cēloņiem un sekām. Skolēns māc analizēt un izvērtēt piedāvāto tematu dažādās vēsturiskās situācijās vai laikmetos. Viņam ir izpratne par vēsturiskajām paralēlēm (horizontāli un vertikāli) un par problēmas saikni ar mūsdienām. Ja skolēns nepārzina temata būtiskākos faktus un nelieto jēdzienus, tad skolēnam nav pat nojaušamas vēstures teorētiskās zināšanas, tāpēc vērtējums būs 0.

Punkti	Vērtēšanas kritēriji
0	Nav izpratnes par kopsakarībām, cēloņsakarībām.
1	Vēstures teorētiskās zināšanas ir nojaušamas.
2	Ir vispārīga izpratne par vēstures procesa cēloņiem, sekām, tomēr viedoklis nav pamatots ar vēstures teorētisku izpratni.
3	Ir izpratne par vēstures procesa cēloņiem, sekām, kopsakarībām.

Fakti (atbilstoši tematam)

Fakti ir precīzi gadskaitļi, gadsimti, vietas un notikumi. Fakts var būt konkrēts notikums (piemēram, 1918. gada 18. novembrī proklamē Latvijas Republiku), epizode (piemēram, reformācijas laikā Rīgā notika baznīcu grautiņi) un process (piemēram, Roma piedalās pūniešu karos).

Faktu izmantojumam jābūt mērķtiecīgam. Tos lieto, lai pamatotu savu viedokli, tāpēc jāizvēlas tematam būtiski fakti – tādi, kas nozīmīgi temata atklāšanai. Faktu uzskaitījums, kas netiek izmantots pierādījumā, nav vērtējams.

Faktu materiālam jābūt pēc iespējas precīzākam. Seno laiku un viduslaiku vēstures periodā var norādīt gadsimtu, taču notikumu vietas jāmin precīzi.

Punkti	Vērtēšanas kritēriji
0	Vēstures faktu nav vai vēstures fakti neattiecas uz tematu.
1	Fakti ir minēti, taču tie ir neprecīzi vai kļūdaini. Piemēram, 1814. gads attiecināts uz 18. gadsimtu. Fakti uz tematu attiecas nosacīti, aptuveni.
2	Faktu lietošanā ir neprecizitātes, pārrakstīšanās, notikumu laiks minēts aptuveni, aprakstoši. Piemēram, rakstot par būtiskiem 20. gadsimta notikumiem, norādīts tikai gadsimts. Teksts ir faktu uzskaitījums, tie nav izmantoti argumentācijai.
3	Fakti ir precīzi: minēti gada skaitļi, gadsimti, vieta. Fakti izmantoti, lai pamatotu savu viedokli. Lietoti tematam būtiski, nozīmīgi fakti. Faktu daudzums ir pietiekams temata atklāšanai.

Jēdzieni (atbilstoši tematam)

Katrā zinātņu nozarē ir jēdzienu un kategoriju kopums, kurus lieto problēmu precīzākam raksturojumam. Argumentētajā esejā jēdzienu lietošana nav pašmērķis, tā apliecina skolēna spējas veidot teorētiski pamatotu tekstu. Jēdzienu lietošana ir saistīta (korelē) ar teoriju.

Skolēnam darbā jālieto vēstures periodam un tematam atbilstoši vēstures jēdzieni, ievērojot pareizrakstību. To lietošana parāda izpratni par tematu.

Punkti	Vērtēšanas kritēriji
0	Vēstures jēdzieni nav lietoti.
1	Lietoti daži vēstures jēdzieni, ir neprecizitātes to lietošanā.
2	Vēstures jēdzienu lietošanā ir neprecizitātes, to lietošana ir nepietiekama, ir dažas kļūdas, taču teksta ievirzi tas būtiski neietekmē.
3	Vēstures jēdzieni lietoti precīzi, latviskojumi ir adekvāti. Ir lietoti tematam raksturīgi vēstures jēdzieni.

Skolēns saņem 0 punktus kopvērtējumā arī šādos gadījumos:

- pārsapņemas nav rakstīts;
- ir tikai uzmetums;
- ir cilvēka cieņu aizskaroša izteiksme.

Argumentētās esejas vērtēšana

Argumentētās esejas vērtēšana ir subjektīva. Lai vērtēšanas procesā maksimāli samazinātu subjektīvo faktoru, katra darba vērtēšanā nepieciešami divi vērtētāji, kuri neatkarīgi viens no otra novērtē darbu. Abu vērtējumu summa veido argumentētās esejas (eksāmena 3. daļas) vērtējumu (maksimāli 24 punkti). Ja divu vērtētāju vērtējums krasi atšķiras, nepieciešams trešais vērtējums. Par objektīvo rezultātu uzskata divu tuvāko vērtējumu summu (piemēram, pirmais vērtētājs darbu novērtē ar 2 punktiem, otrais vērtētājs darbu novērtē ar 8 punktiem, trešais vērtētājs darbu novērtē ar 4 punktiem, tad tuvākie rezultāti ir 2 un 4 punkti, tāpēc kopumā darba vērtējums ir 6 punkti).

Argumentēto eseju tematu vispārīgs raksturojums

2008. gada centralizētā eksāmena vēsturē argumentēto eseju temati

1. Divu sistēmu sacensība vai mierīga līdzās pastāvēšana Eiropā pēc Otrā pasaules kara

Temats hronoloģiski atbilst “aukstā kara” laikam – no Otrā pasaules kara beigām līdz 20. gadsimta 80. gadu vidum.

Ja skolēns, piemēram, apraksta “aukstā kara” krīzes ārpus Eiropas, tad viņam jāprot argumentēt, kā minētais fakts palīdz atklāt temata būtību.

Darbā būtu jāraksta par šādām divu sistēmu sacensības izpausmēm:

- dažādu ideoloģisko sistēmu pastāvēšana;
- divi militārie bloki (NATO un Varšavas līgums);
- “aukstā kara” krīze Eiropā;
- ekonomiskā sacensība;
- ideoloģiskās ietekmes dzīvesveidā un kultūrā.

Faktu piemēri	
1946. g. – Staļina runa par jauna kara neizbēgamību. 1946. g. – Čērčila runa Fultonā. 1947. g. marts – Trumena doktrīna. 1947.–1949. g. – konfrontācijas sākums starp PSRS, no vienas puses, un ASV un tās Rietumu sabiedrotajiem, no otras puses. 1986. g. – M. Gorbačova un R. Reigana tikšanās Reikjavīkā. 1949. g. – NATO dibināšana. 1955. g. – Varšavas līguma parakstīšana. 1949. g. – SEPP izveidošana. 1951. g. – Eiropas Ogļu un tērauda kopienas izveidošana. 1957. g. – Romas līguma parakstīšana.	1948. g. – Rietumberlīnes blokāde. 1949. g. – VFR un VDR izveidošana. 1953. g. – nemieri Austrumberlīnē un citās VDR pilsētās. 1956. g. oktobris–novembris – revolūcija Ungārijā; sadursmes Poznaņā. 1961. g. – Berlīnes mūra būve. 1968. g. aprīlis–augusts – Prāgas pavasaris. 1970. g. – streiki Gdaņskas kuģu būvētavā. 1980. g. – tiek dibināta brīvā arodbiedrība “Solidaritāte”.

2. “...revolūcija līdzinās Kronam – tā aprij pati savus bērnus.” (Ž. Dantons, 1794.)

Izvēloties šo tematu, jāraksta par Franču revolūciju, jo Ž. Dantons (1759–1794) bija aktīvs revolūcijas dalībnieks, jakobīnis, kurš cīnījās par monarhijas likvidēšanu, bet revolucionārais tribunāls piesprieda viņam nāves sodu. Skolēns var rakstīt arī par 1917. gada oktobra boļševiku apvērsumu Krievijā, jo arī šī revolūcija “apēda” savus bērnus. Ja darbā skolēns minējis citus piemērus, tad tiem jābūt saistītiem ar tematu.

Faktu piemēri	Jēdzienu piemēri
1793.–1795. g. – jakobīņu terora laiks, Francijā sodīja ar nāvi apmēram 14000 cilvēku. 1917. g. 25. un 26. oktobris – valsts apvērsums Krievijā. 1917. g. decembris – izveido Viskrievijas Ārkārtējo komisiju cīņai ar kontrrevolūciju, spekulāciju un amata noziegumiem (čeka). 1918. g. 5. septembris – dekrēts par sarkano teroru.	Jakobīņi, revolucionārais terors, revolucionārais tribunāls, giljotīna, sabiedrības glābšanas komiteja, proletariāta diktatūra, boļševiki, pilsoņu karš.

3. Reformācijas radītās pārmaiņas sabiedrībā

Darbā būtu jāraksta par reformācijas radītajām pārmaiņām, nevis par tās norisi. Ja skolēns rakstījis tikai par reformācijas norisi un tās radītajām pārmaiņām Livonijā, viņš apskatījis tikai nelielu problēmas daļu. Temats izklāstīts nepilnīgi un temata sašaurināšana ir lielākā skolēna kļūda.

Reformācijas radīto pārmaiņu piemēri:

- jaunu konfesiju rašanās kristīgajā baznīcā;
- sekularizācija;
- dievkalpojumi dzimtajā valodā;
- grāmatu iespiešana, Bībeles tulkojumi;
- pārmaiņas baznīcas vizuālajā izskatā;
- izglītības veicināšana;
- ordeņu sekularizācija;
- pretreformācija;
- jezuīti: ordeņi un to darbība;
- zemnieku karš Vācijā;
- Trīsdesmit gadu karš (1618–1648);
- svētbilžu grautiņi.

Faktu piemēri	Jēdzieni un personības
1517. g. – reformācijas sākums.	Reformācija,
1522. g. – reformācijas sākums Livonijā.	protestantisms,
1524.–1525. g. – zemnieku karš Vācijā.	kalvinisms,
1545.–1563. g. – Tridentas koncils.	M. Luters (1483–1546),
1525. g. – ticības brīvības pasludināšana Rīgā.	Ž. Kalvins (1509–1564),
1554. g. – ticības brīvības pasludināšana Livonijā.	U. Cvinglijs (1484–1531),
1555. g. – Augsburgas ticības miers.	Andrejs Knopke, arī Andreass Knopkens,
1540. g. – Hromā apstiprina jezuītu ordeņa statūtus.	I. Lojola (1491–1556),
1572. g. 24. augusts – Bērtuļa nakts.	T. Mincers.
1598. g. – Nantes edikts.	

4. “Daugava ir vecu vecais satiksmes ceļš starp rietumiem un austrumiem, še ir civilizācijas un kultūras satikšanās, apmaiņas un izmaiņas vieta.” (K. Ulmanis.)

Temats hronoloģiski var aptvert laika posmu, sākot ar 12. gadsimta beigām līdz mūsdienām. Iespējamās apskatāmās problēmas, cēloņsakarības:

- kultūru satikšanās vieta (rietumu un austrumu ietekme arhitektūrā, mākslā, valodā, iedzīvotāju sastāvā, reliģijā);
- ekonomisko sakaru veicināšana, preču apmaiņa (investīcijas – darbaspēks – izejvielas – noieta tirgi);
- Daugava kā preču transporta ceļš;
- Daugava kā robeža (piemēram, robeža starp Polijas–Lietuvas un Zviedrijas ietekmes zonām).

5. Cilvēks un tehnoloģiju attīstība aizvēsturē

Tehnoloģijas ir visi līdzekļi (prasmes, atziņas, darbarīki un resursi), ar kuriem cilvēki ražošanas procesā iedarbojas uz savu vidi.

Skolēns darbā var izmantot atziņas par to, kādā veidā un ar kādiem līdzekļiem īstenojami dažādi ražošanas procesi.

Tehnoloģiju attīstību piemēri:

- darbarīku attīstība, darbarīku apstrādes pilnveide (slīpēšana, pulēšana, urbšana, kausēšana);
- dažādu tehnoloģisku lietu attīstība (ratu ritenis, podnieka ripa, aužamās stelles);

- mājokļu celtniecības tehnikas attīstība;
- apģērba izgatavošanas prasmju un materiālu apguve (ādas, lins, vilna);
- uguns ieguve.

Darbs neatbilst tematam, ja skolēns rakstījis par:

- cilvēka fiziskā tipa attīstību;
- cilvēka rašanās teorijas dažādajiem viedokļiem;
- hominīdu izskata evolūciju;
- tehnoloģiju attīstību, kas nav saistīta ar aizvēsturi.

**6. Brīvība ir iespēja darīt visu to, kas citam nenodara ļaunumu.
(Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācija, 4. pants. Francija, 1789. gads.)**

Jēdzienu “brīvība” skolēns var apskatīt no dažādiem aspektiem, piemēram, vēsturiskā, ekonomiskā, nacionālā, reliģiskā, politiskā. Uzmanība jāpievērš skolēna darba ievadam, kurā ir izvirzītas pamatproblēmas (pieņēmumi). Svarīga ir skolēna faktu atlase un cēloņsakarību izpratne. Īpaši būtu jāatceras, ka tā nav filozofiskā eseja, bet gan argumentētā eseja vēsturē.

Tematam izmantots citāts no Lielās franču revolūcijas laikā pieņemta dokumenta, tāpēc skolēns par piemēru, kad vēsturē aktualizējās jēdziens “brīvība” (no franču val. – *liberte*), var izmantot Lielās franču revolūcijas laiku, jo “brīvība” ir viens no Lielās franču revolūcijas lozungiem un Francijas Republikas devīze kopš 1793. gada (izņemot 1940.–1944. gadu). 18. gadsimta beigās ar jēdzienu “brīvība” saprot atbrīvošanos no absolūtās monarhijas, brīvību no monarha, kura rokās ir visa vara. 19. gadsimtā brīvības ideju ietekmēts rodas liberālisms, kas ir aktuāls politiskais virziens līdz pat mūsdienām.

Viduslaiku izpratnē brīvība ir privilēģijas vai privilēģiju kopums, ko indivīdam vai kopienai piešķir karalis, un teritorija, kurā šīs privilēģijas ir spēkā.

Mūsdienās būtiska ir vārda brīvība, kas ir viena no pamattiesībām, ko paredz “Vispārējā cilvēktiesību deklarācija” (1948. gads). Plašākā nozīmē ar to saprot tiesības brīvi un publiski jebkādā veidā paust viedokli vai ierosināt darbību, šo tiesību izmantošanas procesā tiekot aizsargātam no jebkādiem centieniem šī viedokļa paušanu nepieļaut. Vārda brīvība sevī iekļauj cenzūras aizliegumu.

Ekonomiskā aspektā skolēns var rakstīt par brīvo tirdzniecību, kas ir ekonomiska sistēma, kurā valdība neiejaucas preču kustībā starp valstīm, vai brīvo iniciatīvu jeb brīvo tirgu, kas ir ekonomiska sistēma, kur uzņēmējdarbībā tiek izmantots privātkapitāls.

2007. gada centralizētā eksāmena vēsturē argumentēto eseju temati

1. Sociālistiskie pārkārtojumi Latvijā (1945–1953) – sasniegumi vai zaudējumi

Temats saistīts ar eksāmena 2. daļu (avotu daļu). Skolēnu rīcībā jau ir neliels faktu materiāls un jēdzieni. Tematā ir jāraksta par sociālistisko pārkārtojumu sasniegumiem un zaudējumiem Padomju Latvijā. Sociālistiskā pārkārtojuma sasniegumi, piemēram, ir: industrializācija, Otrā pasaules kara sekas pārvarēšana. Šos sociālistiskās iekārtas sasniegumus varēja īstenot tikai ar zaudējumiem, piemēram, deportācijām, stingru cenzūru, represijām, komunistiskās partijas diktātu.

Vērtējot darbus, būtu jāpievērš uzmanība tam, ka punktus nevar iegūt, ja no otrās daļas pārrakstīti tikai fakti, nav cēloņsakarības, nekorekti lietoti jēdzieni, apgalvojumi nonāk pretrunā ar faktoloģisko pierādījumu. Jāatceras, ka Latvijas okupāciju īstenoja PSRS (nevis krievi vai Krievija).

2. Krusta kari viduslaikos – “svētā kara” idejas īstenošana

Temata hronoloģiskie ietvari atbilstoši vidusskolas mācību grāmatas saturam ir 11.–13. gadsimts. 11. gadsimta beigās radusies Svētā kara ideja – doma, ka Dieva gribas vārdā karš pret neticīgajiem ir vēlams, palīdzot nosargāt svētās vietas un izplatīt kristietību. Teorētisko pamatojumu saista ar teologu Bernardu no Klervo. Krusta kari risinājās Tuvajos Austrumos, Pirenejos (rekonkista) un Baltijas reģionā (Latvijas teritorijā).

Darbu vērtēšanā jāņem vērā, vai darbā ir izvērstā tematā iekļautā problēma. Ja rakstīts tikai par krusta karu norisi, aizmirstot par “idejas īstenošanu”, tad izvērtējami tie jēdzieni un fakti, kas izmantoti temata pierādījumam. Savukārt teorētiskās zināšanas skolēns nebūs parādījis. Vērtējot struktūru, jāatceras, ka ievadā skolēnam jāizvirza problēma, kuru pierāda nobeigumā. Ja tas nav veikts, tad pat loģiski un gramatiski pareizi veidots darbs nevar saņemt vairāk kā 1 punktu.

3. “Baltijas vāciskais un latviskais elements savādā veidā atrada tuvināšanās ceļus.”

(A. Kļaviņš, mūsdienu latviešu vēsturnieks.)

Temats saistīts ar kultūras mantojumu Latvijā, tā vērtējumu laikmetu maiņā. Izvēlēta citāta pamatideja apliecina latviešu un vācu kultūras mijiedarbību, lai gan pastāvēja pretrunas starp latviešiem un vācbaltiešiem un pretestība no Baltijas vācu aprindām pret topošo latviešu inteliģenci.

Vērtējot darbus, jāatceras, ka skolēns var izvēlēties jebkuru jautājuma aspektu. Par latviešu un vācu kultūru tuvināšanos liecināja Dziesmu svētku tradīcijas, liberālo ideju aizgūšana, biedrību dibināšana, latviešu preses izdošana.

4. Cilvēks un brīvība: Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošana

Temats ir par laika posmu no 1985. gada līdz 1991. gadam. Izvērstā vēstījums par visu padomju okupācijas laiku ir lieks un ar tematu nesaistīts, tāpēc vērtējams šādi: 1 punkts – par faktiem, 1 punkts – par jēdzieniem, 1 punkts – par struktūru, 0 punktu – par teoriju. 12 punktu vērtējumā jābūt iekļautai jēdziena “brīvība” skaidrošana politiskā, sociālā un ekonomiskā aspektā.

Temata izklāstā iespējama atkāpe uz laika periodu, kad tika zaudēta Latvijas valstiskā neatkarība – 1940. gada jūnijs (Latvijas okupācija un inkorporācija) vai 1939. gada 23. augusts (Molotova–Ribentropa pakts).

5. Antīkās pasaules mantojums un mūsdienu

Mūsdienu par antīko pasauli uzskata Seno Grieķiju un Seno Romu. Pastāv viedoklis, ka mūsdienu Rietumeiropas civilizācija veidojusies, izmantojot antīkās pasaules mantojumu. Tautsaimniecībā jeb ekonomikā antīkā pasaule radīja tāds jēdzienus kā kolonija, naudas preču attiecības, latifundija. Politikā mūsdienu aktuāli, piemēram, šādi jēdzieni: demokrātija, diktatūra, republika, tirānija, oligarhija, impērija, hegemonija. Arī mūsdienu kultūra – literatūra, filozofija, tēlotājmāksla – nebūtu iedomājama bez antīkās kultūras mantojuma.

Temata ietvaros var izvēlēties vienu vai vairākus aspektus, akcentējot kopīgo un (vai) atšķirīgo. Ja skolēns uzskaita tikai antīkās pasaules mantojumu, nesaistot to ar mūsdienām, tad vērtē faktu un jēdzienu zināšanas, bet ne teoriju.

**6. “Būt Cilvēkam nozīmē apzināties, ka katrs ķieģelis, ko tu iemūrē, palīdz celt pasauli.”
(A. de Sent-Ekziperī.)**

Skolēni var izvēlēties:

- laiku (vēstures periodu), par kuru rakstīt;
- dažādus faktus, kas atbilst tematam (problēmai), kuru izvēlējušies;
- dažādus jēdzienus.

Temata atklāsmei svarīga ir argumentācija, lai pamatotu vai noliegtu A. de Sent-Ekziperī apgalvojumu, kuru varētu skaidrot kā indivīda (personības) un sabiedrības (pasaules) mijiedarbību. Īpaši būtu jāatceras, ka tā nav filozofiskā vai literārā eseja, bet gan argumentētā eseja vēsturē.

Skolēnu darbu piemēri un to vērtējums

Skolēns A

“...revolūcija līdzinās Kronam – tā aprij pati savus bērnus.” (Ž. Dantons, 1794.)

Vēsturē ir bijušas daudzas revolūcijas un apvērsumi – arī revolūcija pēc savas būtības ir apvērsums. To laikā darbojās izcilas personības, taču gandrīz vienmēr varas nostiprināšanai izmantots terors. Piekrītot Ž. Dantona izteicienam, kā piemērus var minēt Franciju un Krieviju.

18. gs. nogalē Francijā brieda revolucionāras pārmaiņas. Bastīlijas ieņemšana kļuva par atbrīvošanās simbolu. Kustības priekšgalā atradās M. Robespjērs, Marats, Ž. Dantons un citi. Lai salauztu monarhijas piekritēju pretošanos, tika izmantots terors, it īpaši jakobiņu diktatūras laikā, kura neatņemama sastāvdaļa bija giljotīna. Taču ar laiku nevaldāmais terors vērsās pret pašiem revolūcijas vadoņiem un daudzus no viņiem iznīcināja bijušie domubiedri.

Kā vienu no spilgtākajiem piemēriem var minēt Krievijas revolūciju 1917. g. un tai sekojošos terora vilņus 20.–30. gados. Starp ievērojamākajiem revolūcijas dalībniekiem var minēt Trocki, Buharinu, Zinovjevu un citus. Lai nostiprinātu padomju varu, par labāko un pārliecinošāko līdzekli tika uzskatīts visu veidu terors. Tas tika vērsti pret visiem “strādnieku šķiras ienaidniekiem” – monarhistiem, buržujiem, baltgvardiem. 20.–30. gados apstākļi mainījās, Staļins, lai nostiprinātu savu varu, teroru vērsa pret saviem kādreizējiem sabiedrotajiem. Bojā gāja revolūcijas vadītāji, tajā skaitā ievērojamākie čekisti – F. Dzeržinska palīgi – J. Peters, M. Lācis. Tika iznīcināti ievērojami Sarkanās armijas virsnieki, kuri palīdzēja nostiprināt boļševiku varu. [..]

Daudzas revolūcijas raksturo tas, ka agrāk vai vēlāk revolūcijas vadoņi uzsāk cīņu savā starpā, pielietojot teroru iznīcina savus kādreizējos piekritējus, taču šis process ir grūti prognozējams un paredzams. [..]

Vērtēšanas kritēriji	Vērtējums	Punkti				
Saturs (darba struktūra, izklāsta secīgums)	<p>Darbs ir labi strukturēts. Veiksmīgi izvēlēti piemēri sava viedokļa pamatošanai. Ievadā izvirzītais viedoklis ir pamatots iztirzājuma daļā. Nobeigumā ir secinājumi, kas apstiprina ievadā izvirzītās problēmas.</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="text-align: center;">Ievads</th> <th style="text-align: center;">Nobeigums</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="text-align: center;"><i>Vēsturē ir bijušas daudzas revolūcijas un apvērsumi – arī revolūcija pēc savas būtības ir apvērsums. To laikā darbojās izcilas personības, taču gandrīz vienmēr varas nostiprināšanai izmantots terors. Piekrītot Ž. Dantona izteicienam, kā piemērus var minēt Franciju un Krieviju.</i></td> <td style="text-align: center;"><i>Daudzas revolūcijas raksturo tas, ka agrāk vai vēlāk revolūcijas vadoņi uzsāk cīņu savā starpā, pielietojot teroru iznīcina savus kādreizējos piekritējus, taču šis process ir grūti prognozējams un paredzams</i></td> </tr> </tbody> </table>	Ievads	Nobeigums	<i>Vēsturē ir bijušas daudzas revolūcijas un apvērsumi – arī revolūcija pēc savas būtības ir apvērsums. To laikā darbojās izcilas personības, taču gandrīz vienmēr varas nostiprināšanai izmantots terors. Piekrītot Ž. Dantona izteicienam, kā piemērus var minēt Franciju un Krieviju.</i>	<i>Daudzas revolūcijas raksturo tas, ka agrāk vai vēlāk revolūcijas vadoņi uzsāk cīņu savā starpā, pielietojot teroru iznīcina savus kādreizējos piekritējus, taču šis process ir grūti prognozējams un paredzams</i>	3
Ievads	Nobeigums					
<i>Vēsturē ir bijušas daudzas revolūcijas un apvērsumi – arī revolūcija pēc savas būtības ir apvērsums. To laikā darbojās izcilas personības, taču gandrīz vienmēr varas nostiprināšanai izmantots terors. Piekrītot Ž. Dantona izteicienam, kā piemērus var minēt Franciju un Krieviju.</i>	<i>Daudzas revolūcijas raksturo tas, ka agrāk vai vēlāk revolūcijas vadoņi uzsāk cīņu savā starpā, pielietojot teroru iznīcina savus kādreizējos piekritējus, taču šis process ir grūti prognozējams un paredzams</i>					
Teorija (vēstures procesa cēloņsakarības, kopsakarības)	No darba konteksta var noteikt kopsakarības – revolūcijas attīstības procesā notiek saliedēšanās, pēc varas iegūšanas sākas savstarpējas cīņas par politisko varu, kuru laikā bojā iet bijušie domubiedri, to ievirzi grūti prognozēt.	3				
Fakti (atbilstoši tematam)	<p>Veiksmīgi izmantots faktu materiāls sava viedokļa pamatošanai. Eksaminējamais labi orientējas vēsturiskajās norisēs un personālijās. Piemēri: “<i>Starp ievērojamākajiem revolūcijas dalībniekiem var minēt Trocki, Buharinu, Zinovjevu..</i>”; “<i>..bojā gāja revolūcijas vadītāji, tajā skaitā ievērojamākie čekisti – F. Dzeržinska palīgi J. Peters, M. Lācis..</i>”.</p> <p>Tā kā temats ir saistīts ar Lielo franču revolūciju, varētu vēlēt precīzākus faktus par Lielo franču revolūciju.</p>	2				
Jēdzieni (atbilstoši tematam)	Veiksmīgi izvēlēti tematam būtiski, dažādas jomas aptveroši jēdzieni: monarhija, monarhisti, jakobiņu diktatūra, terors, “strādnieku šķiras ienaidnieki”.	3				

Skolēns B

“Būt cilvēkam nozīmē apzināties, ka katrs ķieģelis, ko tu iemūrē, palīdz celt pasauli.” (A. de Sent-Ekziperī.)

Katrs cilvēks ir neliela daļiņa no pasaules, bez kura pasaule nevarētu attīstīties.

Katrā laika posmā var iezīmēt kādu sevišķi spilgtu personību, kurai ir nozīmīga loma pasaules vēsturē, kura sekmēja cilvēka dzīves līmeņa augšanu.

Jau tālajā aizvēsturē saprātīgais cilvēks “liek pamatus” cilvēka domāšanai, iemāca to, kā rīkoties ar darbarīkiem un vienkārši izdzīvot. Viņš pasaules attīstībā “ievieš” izdzīvošanas mākslu. Savukārt senajos laikos ievērojams valdnieks Hammurapi izdod pirmo likumu krājumu pasaulē. Viņš izveido jēdzienu “sabiedriskās attiecības” jeb sadzīvošana savā starpā. Protams, ievērojamo personību skaits arvien vairāk pieaug. Piemēram, viduslaikos bīskapi veicina kultūras attīstību. Bīskaps Alberts dibina Rīgu, bīskaps Meinards liek uzbūvēt pirmās mūra pilis Livonijā. Jaunajos laikos lielākie atklājumi ir zinātnes jomā, arī ekonomikā. Franklins Rūzvelts realizē “Jaunā kursa” politiku, kas liek pievērst lielāku uzmanību ekonomikas attīstībai. Turpretī jaunākie laiki sekmē politikas attīstību. Spilgts piemērs – Kārlis Ulmanis veic apvērsumu, lai veicinātu tautas nacionālo attīstību. Arī mūsdienās ir ievērojami cilvēki – nu jau bijusī Latvijas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga stipri pacēla Latvijas vārdu pasaulē, palīdzēja tai iestāties ES un NATO. Tas palīdz gūt mieru un labklājību pasaulē kopīgiem spēkiem.

Pēc izteiktā var secināt, ka katrs cilvēks pasaules attīstībā “iemūrē kādu ķieģelīti”. Vai tas ir izdzīvošanas vai sadzīvošanas mākas ķieģelis, kultūras, ekonomikas vai politikas ķieģelis, visi kopā tie veido saliedētu pasauli, kura bez cilvēka esamības un darbības nevarētu tiekties uz labāku nākotni.

Vērtēšanas kritēriji	Vērtējums	Punkti								
Saturs (darba struktūra, izklāsta secīgums)	<table border="1"> <tr> <td colspan="2">Teksts kopumā veiksmīgi strukturēts: ievada daļā ir akcentēta problēma, iztīrījumā ir tās argumentēts izklāsts, nobeigumā ir pamatoti secinājumi.</td> </tr> <tr> <td>Ievads</td> <td>Nobeigums</td> </tr> <tr> <td><i>Katrs cilvēks ir neliela daļiņa no pasaules, bez kura pasaule nevarētu attīstīties. Katrā laika posmā var iezīmēt kādu sevišķi spilgtu personību, kurai ir nozīmīga loma pasaules vēsturē, kura sekmēja cilvēka dzīves līmeņa augšanu.</i></td> <td><i>Pēc izteiktā var secināt, ka katrs cilvēks pasaules attīstībā “iemūrē kādu ķieģelīti”. Vai tas ir izdzīvošanas vai sadzīvošanas mākas ķieģelis, kultūras, ekonomikas vai politikas ķieģelis, visi kopā tie veido saliedētu pasauli, kura bez cilvēka esamības un darbības nevarētu tiekties uz labāku nākotni.</i></td> </tr> </table> <p>Iztīrējuma tekstā atzīmētas frāzes, kas parāda, kā skolēns, pamatojoties uz faktiem un izmantojot jēdzienus, argumentē (pierāda) tematu gan pa vertikāli (dodot ieskatu problēmā cauri laikmetiem – no aizvēstures līdz mūsdienām), gan horizontāli (dažādas problēmas: ekonomiskas, kultūras, sociālas vienā laika periodā).</p> <table border="1"> <tr> <td>Iztīrējums</td> </tr> <tr> <td><i>Jau tālajā aizvēsturē <u>saprātīgais cilvēks</u> “liek pamatus” cilvēka domāšanai, <u>iemāca to, kā rīkoties ar darbarīkiem un vienkārši izdzīvot</u>. Viņš pasaules attīstībā “ievieš” izdzīvošanas mākslu. Savukārt senajos laikos <u>ievērojams valdnieks Hammurapi izdod pirmo likumu krājumu pasaulē</u>. Viņš izveido jēdzienu “sabiedriskās attiecības” jeb sadzīvošana savā starpā. Protams, ievērojamo personību skaits arvien vairāk pieaug. Piemēram, <u>viduslaikos bīskapi veicina kultūras attīstību</u>. Bīskaps Alberts dibina Rīgu, bīskaps Meinards liek uzbūvēt pirmās mūra pilis Livonijā. Jaunajos laikos lielākie <u>atklājumi ir zinātnes jomā, arī ekonomikā</u>. Franklins Rūzvelts realizē “Jaunā kursa” politiku, kas</i></td> </tr> </table>	Teksts kopumā veiksmīgi strukturēts: ievada daļā ir akcentēta problēma, iztīrījumā ir tās argumentēts izklāsts, nobeigumā ir pamatoti secinājumi.		Ievads	Nobeigums	<i>Katrs cilvēks ir neliela daļiņa no pasaules, bez kura pasaule nevarētu attīstīties. Katrā laika posmā var iezīmēt kādu sevišķi spilgtu personību, kurai ir nozīmīga loma pasaules vēsturē, kura sekmēja cilvēka dzīves līmeņa augšanu.</i>	<i>Pēc izteiktā var secināt, ka katrs cilvēks pasaules attīstībā “iemūrē kādu ķieģelīti”. Vai tas ir izdzīvošanas vai sadzīvošanas mākas ķieģelis, kultūras, ekonomikas vai politikas ķieģelis, visi kopā tie veido saliedētu pasauli, kura bez cilvēka esamības un darbības nevarētu tiekties uz labāku nākotni.</i>	Iztīrējums	<i>Jau tālajā aizvēsturē <u>saprātīgais cilvēks</u> “liek pamatus” cilvēka domāšanai, <u>iemāca to, kā rīkoties ar darbarīkiem un vienkārši izdzīvot</u>. Viņš pasaules attīstībā “ievieš” izdzīvošanas mākslu. Savukārt senajos laikos <u>ievērojams valdnieks Hammurapi izdod pirmo likumu krājumu pasaulē</u>. Viņš izveido jēdzienu “sabiedriskās attiecības” jeb sadzīvošana savā starpā. Protams, ievērojamo personību skaits arvien vairāk pieaug. Piemēram, <u>viduslaikos bīskapi veicina kultūras attīstību</u>. Bīskaps Alberts dibina Rīgu, bīskaps Meinards liek uzbūvēt pirmās mūra pilis Livonijā. Jaunajos laikos lielākie <u>atklājumi ir zinātnes jomā, arī ekonomikā</u>. Franklins Rūzvelts realizē “Jaunā kursa” politiku, kas</i>	2 (varētu būt 3 punkti, ja novērstu stila kļūdas)
Teksts kopumā veiksmīgi strukturēts: ievada daļā ir akcentēta problēma, iztīrījumā ir tās argumentēts izklāsts, nobeigumā ir pamatoti secinājumi.										
Ievads	Nobeigums									
<i>Katrs cilvēks ir neliela daļiņa no pasaules, bez kura pasaule nevarētu attīstīties. Katrā laika posmā var iezīmēt kādu sevišķi spilgtu personību, kurai ir nozīmīga loma pasaules vēsturē, kura sekmēja cilvēka dzīves līmeņa augšanu.</i>	<i>Pēc izteiktā var secināt, ka katrs cilvēks pasaules attīstībā “iemūrē kādu ķieģelīti”. Vai tas ir izdzīvošanas vai sadzīvošanas mākas ķieģelis, kultūras, ekonomikas vai politikas ķieģelis, visi kopā tie veido saliedētu pasauli, kura bez cilvēka esamības un darbības nevarētu tiekties uz labāku nākotni.</i>									
Iztīrējums										
<i>Jau tālajā aizvēsturē <u>saprātīgais cilvēks</u> “liek pamatus” cilvēka domāšanai, <u>iemāca to, kā rīkoties ar darbarīkiem un vienkārši izdzīvot</u>. Viņš pasaules attīstībā “ievieš” izdzīvošanas mākslu. Savukārt senajos laikos <u>ievērojams valdnieks Hammurapi izdod pirmo likumu krājumu pasaulē</u>. Viņš izveido jēdzienu “sabiedriskās attiecības” jeb sadzīvošana savā starpā. Protams, ievērojamo personību skaits arvien vairāk pieaug. Piemēram, <u>viduslaikos bīskapi veicina kultūras attīstību</u>. Bīskaps Alberts dibina Rīgu, bīskaps Meinards liek uzbūvēt pirmās mūra pilis Livonijā. Jaunajos laikos lielākie <u>atklājumi ir zinātnes jomā, arī ekonomikā</u>. Franklins Rūzvelts realizē “Jaunā kursa” politiku, kas</i>										

Vērtēšanas kritēriji	Vērtējums	Punkti
	<i>liek pievērst lielāku uzmanību ekonomikas attīstībai. Turpretī jaunākie laiki sekmē politikas attīstību. Spilgts piemērs – Kārlis Ulmanis veic apvērsumu, lai veicinātu tautas nacionālo attīstību. Arī mūsdienās ir ievērojami cilvēki – nu jau bijusī Latvijas prezidente Vaira Vīķe Freiberga stipri pacēla Latvijas vārdu pasaulē, palīdzēja tai iestāties ES un NATO. Tas palīdz gūt mieru un labklājību pasaulē kopīgiem spēkiem.</i>	
Teorija (vēstures procesa cēloņsakarības, kopsakarības)	Vēstures teorētiskās zināšanas – kopsakarību uzsvērums, veiksmīgi atspoguļojas tekstā. Šajā darbā arī fakti liecina par teorētiskām zināšanām.	3
Fakti (atbilstoši tematam)	Faktu kopums izvēlēts pārdomāti. Tas veiksmīgi izmantots problēmas raksturošanai, taču ir dažas pārrakstīšanās vai neuzmanības kļūdas: <i>..bīskaps Meinards liek uzbūvēt pirmās mūra pils Livonijā.. ..Jaunajos (?) laikos lielākie atklājumi ir zinātnes jomā, arī ekonomikā. Franklins Rūzvelts realizē “Jaunā kursa” politiku, kas liek pievērst lielāku uzmanību ekonomikas attīstībai.. ..Latvijas prezidente Vaira Vīķe Freiberga stipri pacēla Latvijas vārdu pasaulē, palīdzēja tai iestāties ES un NATO..</i>	2
Jēdzieni (atbilstoši tematam)	Vēstures jēdzieni ir izvēlēti pamatoti un lietoti atbilstoši analizētajām problēmām.	3

Skolēns C

Krusta kari viduslaikos – “svētā kara” idejas īstenošana

Krusta karš, tā pat kā jau visi citi kari bija asiņains un nežēlīgs. Krusta kari bija Kristīgās baznīcas centieni iekarot savu ietekmi Eiropā un Tuvajos austrumos. Krusta karu mērķis bija arī Baltija un Latvijas teritorijā dzīvojošās ciltis tai skaitā. Šis karš tiek dēvēts arī par “svēto karu”, man gan rodas šaubas vai karš maz vispār var būt svēts. Nav jau svarīgi kādi ir tā mērķi, bet gan kāds ir iznākums. Iznākums bija neskaitāmi tūkstoši karā krituši.

Latvijas tolaiku teritorijā krusta kari sākās ap 1190. gadu un ilga apmēram 150 gadus. Galu galā krustneši pakļāva visas Latvijas teritorijā dzīvojošās ciltis: kuršu zemgaļus, letgaļus, sēļus un lībiešus. Visilgākās cīņas notika ar zemgaļiem, kuras ilga apmēram 100 gadus.

Citur Eiropā krusta kari bija tikpat nežēlīgi. Krusta kari skāra pat tiktālas valstis kā mūsdienu Izraēla, Saūda Arābija un Irāna. Es katrā ziņā negribētu atbalstīt nekādas kara darbības, un tādēļ nosodu Krusta karus. Neviena no valstīm, kura karoja ar krustnešiem, nevēlējās pieņemt kristīgo ticību, viņām tā tika vienkārši uzspiesta. Nedrīkst cilvēku piespiest ticēt tam, kam viņš nevēlas ticēt. Arī smagākās kaujas Latvijas teritorijā parāda cilšu nevēlēšanos padoties. Tādas kaujas kā Saules kauja (1236. g.) un Durbes kauja (1260. g.) prasīja ļoti lielus upurus.

Lai gan mūsdienās cilvēki pieturās pie Kristīgās ticības un piekopj tās tradīcijas, tomēr katram kas tic vajadzētu aizdomāties par to, cik daudz asiņu ir izlietas pieņemot kristīgo ticību. Es uzskatu, ka Krusta kari bija vardarbīgi, tomēr bez kristīgās ticības mūsdienu pasaule izskatītos pavisam savādāk.

Vērtēšanas kritēriji	Vērtējums	Punkti
Saturs (darba struktūra, izklāsta secīgums)	Darbs saturiski neveiksmīgs, jo nav izprasta temata būtība, bet ir rakstīts tikai par krusta karu notikumiem. Trūkst problēmas formulējuma, analīzes un secinājumu. Darbs ir frāžains, ar daudzām pareizrakstības kļūdām.	1
Teorija (vēstures procesa cēloņsakarības, kopsakarības)	Vēstures teorētisko zināšanu nav, trūkst izpratnes par cēloņsakarībām.	0
Fakti (atbilstoši tematam)	Darbā precīzi fiksēti divi fakti – “Tādas kaujas kā Saules kauja (1236. g.) un Durbes kauja (1260. g.) prasīja ļoti lielus upurus.” Var piekrist arī apgalvojumam “Galu galā krustneši pakļāva visas Latvijas teritorijā dzīvojošās ciltis: kuršu zemgaļus, letgaļus, sēļus un lībiešus. Visilgākās cīņas notika ar zemgaļiem.” Apgalvojumu minēšana ir visai nosacīti saistīta ar tematu, jo neatspoguļo “svētā kara” idejas īstenošanu, bet tikai “prasīja ļoti lielus upurus”. Tekstā ir daudz neprecīzu faktu, piemēram: <ul style="list-style-type: none"> • “Krusta karu mērķis bija arī Baltija un Latvijas teritorijā dzīvojošās ciltis tai skaitā.” • “Latvijas tolaiku teritorijā krusta kari sākās ap 1190. gadu un ilga apmēram 150 gadus.” • “Visilgākās cīņas notika ar zemgaļiem, kuras ilga apmēram 100 gadus.” • “Krusta kari skāra pat tik tālas valstis kā mūsdienu Izraēla, Saūda Arābija un Irāna.” 	1 (maksimāli, jo fakti ir minēti, taču tie ir neprecīzi vai kļūdaini)
Jēdzieni (atbilstoši tematam)	Vēstures jēdzieni nav lietoti. Jēdziens “krusta karš” ir lietots jau temata virsrakstā, taču tekstā nav izprasts.	0

Skolēns D

Sociālistiskie pārkārtojumi Latvijā (1945 – 1953) – sasniegumi vai zaudējumi

Es šo tēmu izvēlējos, tāpēc ka man ļoti svarīgs likās šis Latvijas vēstures periods, kad Latvija bija nebrīva valsts un tika iekļauta PSRS sastāvā.

Es domāju, ka šis posms Latvijas vēsturē ir nozīmīgs, tāpēc ka mūsu valsts šajā laikā ir tikusi ļoti izmainīta. Šajā laikā ir cietuši daudz cilvēku un kā pats būtiskākais ir mēģināts salauzt latviešu garu. Cilvēki ar varu ir ietekmēti. Viņiem ir piespiedu kārtā ir likts domāt un strādāt savādāk, un strādāt likts nevis savas valsts labā, bet citas valsts labā. Liels zaudējums bija izsūtīšanas, kas notika no 1945. g. līdz 1953. g. Tajā laikā tika zaudēti tik daudz latvieši, to skaitā arī mani radnieki. Cilvēki jau laprātīgi neaizbrauca, viņus piespieda braukt par nepakļaušanos. Un ja cilvēks negribēja, lai viņš tiktu izsūtīts, viņam bija jāstrādā kolhozā vai sovhozā. Un tāpēc šo gadu laikā tika izveidoti daudz kolhozu, tik pat kā vispār vairs nepastāvēja brīvo zemnieku. Kolektivizācijas virsotne bija 1950. g., kad jau kolhozos strādāja 96,5% iedzīvotāju. Es uzskatu, ka šis laiks atspoguļojas, tik pat kā verdzības posms, kad Latvija un tās iedzīvotāji nav brīvi, bet gan pakļauti nežēlīgās PSRS "impērijas" ideoloģijai.

Šis ir un būs vienmēr tumšs posms vēsturē, jo tika sagrauta latviešu nācija, ko mēģināja izdarīt PSRS. Es priecājos, ka man šis laiks nav bijis jāpiedzīvo, un ka varu tikai uz to atskatīties.

Vērtēšanas kritēriji	Vērtējums	Punkti
Saturs (darba struktūra, izklāsta secīgums)	Darbs saturiski neveiksmīgs, jo nav izprasta temata būtība, ir rakstīts par pēckara Latviju, starp citu, pieminot kolektivizāciju. Trūkst problēmas formulējuma, analīzes un secinājumu, praktiski nav argumentācijas. Lasot darbu, veidojas tikai aptuvens priekšstats par sasniegto vai zaudēto. Secinājums ir pretrunīgs: <i>"Šis ir un būs vienmēr tumšs posms vēsturē, jo tika sagrauta latviešu nācija, ko mēģināja izdarīt PSRS. Es priecājos, ka man šis laiks nav bijis jāpiedzīvo, un ka varu tikai uz to atskatīties."</i> Darbs ir frāžains un ar daudzām pareizrakstības kļūdām.	1
Teorija (vēstures procesa cēloņsakarības, kopsakarības)	Vēstures teorētisko zināšanu nav, trūkst izpratnes par cēloņsakarībām.	0
Fakti (atbilstoši tematam)	Uz tematu attiecas šādi fakti, kuri iegūti no 2. daļas avotiem: <ul style="list-style-type: none"> • <i>"..izsūtīšanas, kas notika no 1945. g. līdz 1953. g."</i> (Šo faktu gan vajadzētu precizēt.); • <i>"..tāpēc šo gadu laikā tika izveidoti daudz kolhozu, tik pat kā vispār vairs nepastāvēja brīvo zemnieku."</i> (Nosacīti var uzskatīt par faktu, jo trūkst precizitātes.); • <i>"..kolektivizācijas virsotne bija 1950. g., kad jau kolhozos strādāja 96,5% iedzīvotāju."</i> Faktu minēšana ir formāla.	1
Jēdzieni (atbilstoši tematam)	Vēstures jēdzieni nav lietoti. Jēdzieni "kolhozs" un "sovhozs" ir lietoti jau avotos un pārspriedumā nav saistīti ar temata kontekstu.	0

Skolēns E

Cilvēks un tehnoloģiju attīstība aizvēsturē

Aizvēsturē cilvēki nebija tik ietekmīgi kā tagad. Cilvēki dzīvoja kā varēja un izdomāja jaunas lietas pasaulē.

Aizvēsturē cilvēkiem nebija viegla dzīve, viņiem nebija normālu ieroču, tehnoloģiju. Viņiem bija grūti sameklēt sev ēdamo, viņi gāja medībās. Kā ieročus viņi izmantoja šķēpus, savas prāta spējas, lamatas. Cilvēks bija parasta būtne, kuram nebija normāla apģērba, viņi ģērbās kaut kādās lapās, liānās. Dzīvoja viņi nometnēs. Viņi pārtika no jūras veltēm, meža zvēriem. Cilvēks bija tāds pats kā meža zvērs, kurš cīnījās par sevi, lai izdzīvotu.

Aizvēsturē cilvēkiem nebija nekādu izglītojamo tehnoloģiju. Viņi sazinājās ar kliegšanu, viņi sāka iegravēt rakstus akmeņu sienās, kuras pastāv vēl šodien. Cilvēki sāki izgudrot sev mūzikas instrumentu, kā, piemēram, bungas, stabules. Cilvēki būvēja mājas saviem spēkiem, viņiem nebija traktoru. Aizvēstures cilvēki bija ļoti stipri un dzīvoja ilgu mūžu, un arī neslimoja, ja slimoja, tad viņi nomira, jo nebija ar ko izārstēt, jo nebija tehnoloģiju.

Cilvēkiem aizvēsturē ar tagadējiem laikiem dzīve ir nesalīdzināma.

Vērtēšanas kritēriji	Vērtējums	Punkti
	Temata būtība nav izprasta, tāpat nav izpratnes par jēdzienu "tehnoloģijas". Aizvēstures periods tiek asociēts tikai ar primitīvu dzīvesveidu, turklāt darbā trūkst izpratnes par šī perioda attīstības cēloņsakarībām. Nav lietoti ne jēdzieni, ne fakti. Nav izpratnes par vēstures teoriju. Darba struktūra nav vērtējama, jo nav ievadā izvirzītās problēmas, tikai rakstīts teksts, līdz ar to nav arī secinājumu.	0

Skolēns F

“Daugava ir vecu vecais satiksmes ceļš starp rietumiem un austrumiem, šē ir civilizācijas un kultūras satikšanās, apmaiņas un izmaiņas vieta.” (K. Ulmanis.)

Daugava ir sens satiksmes ceļš starp kultūrām un pilsētām. Pa Daugavu ar plostiem un laivām pārvietojās jau ļoti sen, senā pagātnē, pa Daugavu pludināja baļķus vajadzīgajā virzienā, pa Daugavu ar laivu brauca cilvēki, lai samazinātu attālumu, Daugava kalpoja arī par tirdzniecības ceļu.

Ar plostiem pludināja baļķus uz vajadzīgo vietu, jo cita baļķu transporta veida tikpat kā nebija. Pa Daugavu cilvēki devās uz citām pilsētām, lai samazinātu ceļā garumu, kas iznāktu, braucot pa sauszemi un tādejādi iekonomējot laiku. Daugava kalpoja kā tirdzniecības ceļš starp Latvijas pilsētām un starp Latviju un Krieviju, kas bija ļoti noderīgi Latvijas ekonomikai. Daugava bija kā saikne starp pilsētu un Krievijas iedzīvotājiem. Mūsdienās arī vēl kuģo pa Daugavu, bet tā vairs nav tik neatņemama tirdzniecībai kā agrāk. Mūsdienās Daugavā ir daudz makšķernieku, tūristu un atpūtnieku ar savām laivām.

Mūsdienās Daugavas vajadzība un nepieciešamība ir mainījusies, salīdzinot ar aizgājušiem laikiem, bet Daugava Latvijā būs vajadzīga vienmēr kā folkloras vērtība.

Vērtēšanas kritēriji	Vērtējums	Punkti
	<p>Temata ietvaros skolēns varēja izvēlēties dažādas pieejas problēmas risinājumam, piemēram: “Daugava ir vecu vecais satiksmes ceļš starp rietumiem un austrumiem..”, “..še ir civilizācijas un kultūras satikšanās, apmaiņas un izmaiņas vieta.”</p> <p>Skolēna darbā savirknētas tukšas un neko neizsakošas frāzes. Nav lietoti jēdzieni. Faktu zināšanas ir tikai nojaušamas. Arī struktūra nav vērtējama, jo nav izvirzīta vēsturiska problēma, līdz ar to arī nav nobeiguma secinājumu.</p>	0

Centralizētā eksāmena vēsturē eseju tematu apkopojums

2008. gads

1. Divu sistēmu sacensība vai mierīga līdzās pastāvēšana Eiropā pēc Otrā pasaules kara.
  2. "...revolūcija līdzinās Kronam* – tā aprij pati savus bērnus." (*Ž. Dantons, 1794. gads.*)
- *Krons – tēls sengrieķu mitoloģijā.
3. Reformācijas radītās pārmaiņas sabiedrībā.
  4. "Daugava ir vecu vecais satiksmes ceļš starp rietumiem un austrumiem, še ir civilizācijas un kultūras satikšanās, apmaiņas un izmaiņas vieta." (*K. Ulmanis.*)
  5. Cilvēks un tehnoloģiju attīstība aizvēsturē.
  6. Brīvība ir iespēja darīt visu to, kas citam nenodara ļaunumu. ("*Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācija*", 4. pants, Francija, 1789. gads.)

2007. gads

1. Sociālistiskie pārkārtojumi Latvijā (1945–1953) – sasniegumi vai zaudējumi.
2. Krusta kari viduslaikos – "svētā kara" idejas īstenošana.
3. "Baltijas vāciskais un latviskais elements savādā veidā atrada tuvināšanās ceļus." (*K. Kļaviņš, mūsdienu latviešu vēsturnieks.*)
4. Cilvēks un brīvība: Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošana.
5. Antīkās pasaules mantojums un mūsdienas.
6. Būt Cilvēkam nozīmē apzināties, ka katrs ķieģelis, ko tu iemūrē, palīdz celt pasauli. (*A. de Sent-Ekziperī.*)

2006. gads

1. Demokrātija Senajā Grieķijā: politiskās pieredzes izmantošanas iespējas mūsdienu sabiedrībā.
2. ANO izveidošana un darbības virzieni.
3. Latvijas Republikas parlamentārais periods (20. gadsimts 20.–30. gadi): demokrātijas nostiprināšana vai politiskais haoss?
4. "Viņš [Kolumbs], konkistadori un eiropiešu tehnoloģiskais pārkums sadalīja cilvēci iekarotajos un pakļautajos, uzvarētajos un uzvarētajos, bagātajos un nabagajos." (*Vācu žurnālista V. Bitorfa izteiktais viedoklis par Amerikas atklāšanu.*)
5. "Runājot par Latvijas tapšanu, daži saka, ka Latvija esot likteņa dāvana, kura tautai iekritusi klēpī." (*K. Skalbe, "Mazās piezīmes".*)
6. "Cik viegli gan cilvēkus biedēt, mulsināt un vajāt, un šausmināt līdz nāvei, un pārvērst viņu dzīvi posta ielejā. Nav brīnums, ka diktatori vairojas." (*A. Mērdoka, angļu rakstniece un filozofe.*)

2005. gads

1. Starptautiskās attiecības Eiropā 20. gadsimta 30. gadu beigās.
2. PSRS sabrukums: vai pagrieziena punkts Latvijas vēsturē?
3. 1905. gada revolūcija Latvijā – zaudējumi un sasniegumi.
4. Vikingu loma Eiropas un pasaules vēsturē.
5. "Miers ir civilizācijas tikums, karš – tās noziegums." (*V. Igo.*)
6. "Uz redzēšanos un paldies, mans gadsimt, ka varam būt ne tikai meitas, sievas un mātes!" (*K. Kolanžas, franču žurnālistes, izteikums par sievietes lomas maiņu sabiedrībā 20. gadsimtā.*)

2004. gads

1. Jaunlatviešu darbības virzieni.
2. Viduslaiki – "tumšs" laikmets Eiropas vēsturē?
3. 20. gadsimta 20. gadi Eiropā – demokrātijas uzplaukuma un krīzes laiks.

4. Politiskais(-skā) līderis(-re) 20. gadsimta vēsturē: veikums un vērtējumi.
5. Minoritāšu problēmas Latvijā 20. gadsimta 20.–30. gados.
6. Militārie konflikti mūsdienu pasaulē: cēloņi un iespējamie risinājumi.

2003. gads

1. Pieminekļi kā tautas kultūrvēsturiskā atmiņa.
2. Lielie ģeogrāfiskie atklājumi – jauno laiku sākums.
3. Versaļas sistēma – miera garantis vai ierosme jauniem konfliktiem?
4. Sieviešu pieaugošā ietekme ir vienīgais mīrinājums mūsu politiskajā dzīvē. (*O. Vailds.*)
5. Demokrātizācija Latvijā 20. gadsimta 90. gados – pieredze un attīstības iespējas.
6. Jebkurā laikmetā un sabiedrībā vēstures izziņošana pakļaujas sava laika un vietas valdošajām tendencēm. (*A. Dž. Toinbijs.*)

2002. gads

1. Rietumu un Austrumu kultūru ceļi Rīgā 800 gados.
2. Padomju režīma sekas mūsdienu Latvijā.
3. Latvijas vēsture – unikāls vai eiropaisks vēstures ceļš.
4. No neapmierinātības ar baznīcu līdz reformācijai.
5. “Aizliedziet vēstures mācīšanu Eiropā tuvākajos 50 gados!” (*Portugāles ārlietu ministra emocionāls izteiciens pēc sarunu izjukšanas starp karojošajām pusēm bijušajā Dienvidslāvijā 20. gadsimta 90. gadu sākumā.*)
6. Renesanse – modernās Eiropas sākums.

2001. gads

1. Senie romieši apgalvoja, ka vēsture esot dzīves skolotāja (*historia est magistra vitae*). Tas nozīmē, ka sabiedrība, veidojot savu tagadni un nākotni, var mācīties no pagātnē pieļautajām kļūdām un neatkārtot tās. Tomēr vairāki vēsturnieki šādam apgalvojumam nepiekrīt, jo pati vēstures gaita parādot, ka cilvēki nekad nemācās no kļūdām un atkārtot tās atkal un atkal. Balstoties uz savām zināšanām Latvijas un pasaules vēsturē, izklāstiet savu viedokli šajā jautājumā!
2. Latvija savā vēsturē ir pieredzējusi gan sociālekonomiskas reformas, gan revolūcijas. Kas, Jūsaprāt, vairāk iespaidojis un mainījis mūsu zemes likteni: reformas vai revolūcijas? Balstoties uz savām zināšanām Latvijas vēsturē, izklāstiet savu viedokli šajā jautājumā!
3. Ir noslēdzies 20. gadsimts. Vēsturnieki jau ķērušies pie tā globālas izvērtēšanas: vieni uzskata, ka tas ir bijis cilvēces vēsturē vēl nepieredzēta progresa gadsimts, savukārt citi, ka drausmīgu karu, katastrofu un pašiznīcības gadsimts. Balstoties uz savām zināšanām Latvijas un pasaules vēsturē, izklāstiet savu viedokli šajā jautājumā!
4. Mūsdienu pasaulē arvien vairāk vēsturnieku sāk uzskatīt, ka daudzās grāmatās aprakstītā pasaules vēsture ir neskaitāmu karu, revolūciju, politisko režīmu maiņu vēsture. Tā ir rakstīta kā vīriešu vēsture, sieviete un tās loma cilvēces vēsturē atspoguļota reti. Balstoties uz savām zināšanām Latvijas un pasaules vēsturē, izklāstiet savu viedokli šajā jautājumā!

2000. gads

1. Viens no 19. gadsimta komunistisko ideju teorētiķiem – Kārlis Markss – uzskatīja, ka revolūcijas ir “vēstures lokomotīves”, kas attīsta tautas masu pozitīvo enerģiju. Turpretim viņa oponents Eduards Bernšteins uzsvēra, ka revolūcija ir katastrofa jebkurai sabiedrībai un šķirai, tā noved pie varmācības, prasa milzums upuru un degradē sabiedrību. Balstoties uz savām zināšanām Latvijas un pasaules vēsturē, izklāstiet savu viedokli šajā jautājumā!
2. “Cilvēki, kuriem pieder neierobežota vara un kuri nav pakļauti demokrātiskai kontrolei, pierod justies nemaldīgi, neizmērojami pārāki pār visiem, pierod pie visatļautības, pārvērtē savas spējas.” (*Krievu vēsturnieks D. Volkogonovs.*) Balstoties uz savām zināšanām Latvijas un pasaules vēsturē, izklāstiet savu viedokli šajā jautājumā!

---

3. Angļu vēsturnieks Arnolds Toinbijs (1889–1975) nonācis pie secinājuma, ka visu civilizāciju vēsture ir noslēgts process: tās rodas, attīstās, pagrimst, sairst un iet bojā. Balstoties uz savām zināšanām pasaules vēsturē, izklāstiet savu viedokli šajā jautājumā!